

ביאורים

עד עתה חזק הרמב"ם את האמונה וההבנה ביחס להבטחת ה' שנמסרה בידי הנביאים, שישראל יגברו על ייסורי השמד, וכן חזק את מעמד דת ישראל מתוך העלאת מעמד הר סיני, שבו עמד בפני השכינה וראו ניסים ומופתים גדולים.

כעת הרמב"ם מבאר שעצם ייסורי השמד מביאים שלמות לאדם ולעבודת ה'. שהרי אפשר היה לחשוב שלעם המאמין באמונה הנכונה לא יהיו צרות, שהרי ה' ישמור עליהם, ואם בכל זאת יש צרות זה מעיד חלילה על אי נכונות אמונתם. אך לא כך - ראינו שישראל משתבחים בצרות וייסורי השמדות: "כי עליך הורגנו כל היום" [תהלים מד, כג], וההסבר לכך הוא מפני שאדרבה, ישראל כל כך בטוחים באמונתם, עד כדי שבשעת ניסיון באשר לאמונתם הם מוכנים למסור את כל היקר להם ולא להחליף את דתם. הקרבה זו היא מעין הקרבן שמביא המקריב לה', שהרי ה' אינו צריך את הקרבנות בשבילו, אלא שהם מועילים מצד המקריב, שמתעלה בכך שמוכן למסור ממונו בשביל עבודת ה'.

בכל דור יש אנשי מעלה אשר משמשים מקור השראה ורצון למסירות לעבודת ה', הרמב"ם עצמו הוא דוגמה לכך. הרמב"ם מביא לדוגמה חסידים אשר היו נודדים ממקום למקום בשביל להשיג דעת בעבודת ה'. אפשר ללמוד מהם בקל וחומר לשעת שמד - שכאשר עבודת ה' נמצאת בסיכון, יש לעזוב את מקום השמד, שהנדידה משם היא למען כל האמונה בה'.

בזמן זה של השמד היו שלא יכלו להימלט ולצאת מן הגזרות. כלפי אותם אנשים כותב הרמב"ם שלא יטענו לחשוב שכיוון שביטלו מעליהם חלקים גדולים מן המצוות, כבר אינם חלק מעם ישראל, ואין משמעות לשאר המצוות, אם יקיימו אותן או לא. אין זה כך, אומר הרמב"ם, אלא יסוד גדול, שהוא "שרש משרשי התורה", שה' דן על קלה כעל חמורה. כמו שירבעם בן נבט נענש על העברות הגדולות שעשה (שהחטיא את ישראל בעגלים), כשם שנענש בדין גמור על חטאים קלים (שביטל מצוות סוכה בחג סוכות, שהרי במובן מסוים ביטול עשה הוא הפחות חמור שבעברות), וכן הוא גם בקיום המצוות, הקלות והחמורות. הקשר של איש מישראל למצוות הוא קשר פנימי המונח בטבע מציאותו. מעשי העברה הם רעים מצד עצמם, ולכן כל עברה גורעת מהקשר הזה.

הרחבות

קבלת ייסורי הגלות באהבה

ראוי שישמחו אנשיו במה שייסבלוהו מן הצרות. הרמב"ם מסביר שמי שסובל ייסורים בעבור שמירת התורה, צריך לשמוח בכך שהוא עושה את רצון ה' למרות הקושי. רבי יהודה הלוי אומר שצריך לקבל את הגלות וייסוריה באהבה ובבחיירה, מתוך הכנעה וקבלת דין שמים, ואם היינו מקבלים את ייסורי הגלות בצורה זו, היינו נגאלים במהרה. אמנם רבים מתקשים לקבל את הייסורים באהבה, אך בכל זאת יש בהם מעלה גדולה, כי למרות הייסורים הם אינם מוותרים על יהדותם: "אילו היו רובנו... מקבלים את השפלות ככניעה לאלוהים ולתורתו, לא היה מזניחנו העניין האלוהי זה הזמן הארוך. אבל מיעוטנו בדעה הזאת, ולרוב יש שגר מפני שהם סובלים את הגלות בין הכרח לבחירה, כי אילו היו רוצים היו חברים למשפילים אותם במילה שיאמרו בלי טורח, וכגון אלו לא יאבדו אצל שופט צדק. ואילו היינו סובלים הגלות והייסורים האלה לשם ה' כראוי, היינו פאר לדורו של משיח המצופה, והיינו מקרבים קץ הישועה המצופה" [כוזרי מאמר ראשון, קטן]. בשירו 'מאז מעון האהבה' הבהיר רבי יהודה הלוי רעיון זה בחריפות רבה: "מאז, מעון האהבה היית, חנו אהבי באשר חנית. תוכחות מריבי ערבו לי על שמך, עזבם - יענו את אשר עינית... עד יעבר זעם ותשלח עוד פדות אל נחלתך אשר פדית". מרוב אהבת ה', חביב עלינו גם רצונו לייסרנו.

ראוי לסבול את הגלות בעבור האמונה בהשם

וכבר השתבחה האמה לפני ה' יתעלה בהיותה סובלת השמדות והצרות ונושאת רעותם, אָמַר: "כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם, נִחַשְׁבָנוּ צָאן טְבַחָה" (תהלים מד, כג). ואָמְרוּ ז"ל בְּמִדְרַשׁ חֲזִיטָה: "כִּי עָלֶיךָ הִרְגָנוּ כָּל הַיּוֹם" - זֶה דֹרוֹ שֶׁל שְׁמֵד" (שיר השירים רבה ב, א). ועל כן ראוי שישמחו אנשיו במה שייסבלוהו מן הצרות ואבדת הממוץ והטלטול והפסד כל עניניהם, כי כל זה שבח להם אצל ה'. יתעלה והצלחה עצומה, וכל מה שייאָרַע להם הוא פְּקָרָן כְּלִילִי על גבי המזבח, ויאָמַר להם: מֵלֹאזֵי יָדְכֶם הַיּוֹם לַה', וְלַתָּת עֲלֵיכֶם הַיּוֹם בְּרַכָּה. על כן ראוי להם שייברחו אחרי ה', ויִכְנְסוּ בְּאֶרֶץ בְּתֵהוּ וּבְמִדְבָרוֹת, וְלֹא יִחוּסוּ עַל פְּרִידַת קְרוֹבִים, וְלֹא עַל אֲבֵדַת מְמוֹן, כִּי כִּי זֶה מְעַט מִזְעֵר כְּנֶגֶד מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, מֶלֶךְ הַכֹּל, הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה, ה' אֱלֹהֵינוּ, וְנֶאֱמָר הוּא לְשֵׁלֶם שְׁכָר טוֹב בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלְעוֹלָם הַבָּא. כֵּן מְצָאנוּ הַחֲסִידִים הַטְּהוּרִים, בּוֹחְרֵי הָאֱמִת וּמְשִׁיגֵיהָ, מְשׁוֹטְטִים עַל דַּת ה' מִן הַקְּצוֹת הַרְחוֹקִים, וּבָאִים אֶל מְקוֹמוֹת הַחֲכָמִים לְהוֹסִיף לָהֶם דְּעָה בְּדַת, בְּעִבּוֹר שִׁיחָה לָהֶם בְּגִלְלַת הַדָּבָר הַזֶּה שְׁכָר טוֹב מֵאֵת ה' - וְאִיךָ לֹא יִגְלֶה הָאָדָם וְיִשׁוֹטֵט בְּעִבּוֹר הַתּוֹרָה כְּלָה? וְנֶאֱחָנוּ רוֹאִים אֶחָד מִבְּנֵי אָדָם, כְּשֶׁתִּצַּר לוֹ פְּרַנְסָתוֹ בְּאֶחַת הָעָרִים יֵצֵא אֶל עִיר אַחֶרֶת, כֹּל שֶׁכֵּן לָמִי שֶׁתִּצַּר עָלָיו אָמוּנַת דַּת ה' בְּמִקּוֹם אֶחָד, הֲלֹא יֵצֵא אֶל מְקוֹם אַחֵר?

ומי שיימנע ממנו לצאת קצת זמן - לא ישכח נפשו, ולא יתפקר בחלול שבת ובמאכלות אסורות, ויחשב שפְּקָרָן סָר מְעַלְיוֹ עַל הַתּוֹרָה. זאת התורה לא ימלט ממנה איש מבני יעקב לעולם, לא הוא ולא זרעו ולא זרע זרעו, ורצה או לא רצה, אבל הוא נענש על מה שייבטל ממצוותיה ועל מה שיעבר מאזהרותיה. ולא יחשב החושב אשר בעשותו העברות הגדולות לא יחשבו עליו הקטנות, ויתפקר בהן, אבל ירבעם בן נבט שחוק עצמות נענש על העגלים אשר חטא בהם והחטיא את ישראל, ונענש על בטול עשיית הסכה בסכות. וזה שרש משרשי התורה, דעוהו והודיעוהו והקישו עליו.

מי שנמנע ממנו לגלות למקום אחר

